

УДК 929.52:[061.2:329.7](477.83-25+100)''18/19''Федак

У ЛЬВОВІ ТА ПОЗА НИМ: ДОЛЯ “ШИРОКОГО РОДУ” ФЕДАКІВ

Зоя БАРАН

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна

Статтю присвячено аналізу життєвих шляхів дітей відомого львівського адвоката й мецената Степана Федака. Окремлено громадську діяльність подружжя Федаків та їх дітей, наголошено на тісному зв'язку родини з українським визвольним рухом: доньки Олена, Марія, Ольга та Софія – опікувалися пораненими та полоненими українськими вояками, активістки жіночого руху (Олена – дружина Лева Шепаровича, сотника УГА й активного учасника боїв за Львів; чоловік Марії – адвокат Володимир Гриневич; Ольга та Софія – дружини провідних діячів ОУН – відповідно, Євгена Коновальця та Андрія Мельника); Степан-Ярослав – поручник УГА, член уряду Директорії; Богдан і Оксана займалися просвітницькою діяльністю. З'ясовано, що лише одна представниця родини – Анна-Дарія, як і батько, обрала фах юриста, й також приєдналася до українського національного руху. Родина перебувала під періодичним наглядом польської поліції. Не пов'язала своєї діяльності з політичним життям донька С. Федака – Оксана, котра реалізовувала у Львові новаторські тенденції з реформування класичного танцю за системою Е. Жака-Далькроза, виховавши відомих українських танцівниць і хореографів. Через активну позицію в суспільному житті й загрозу арештів радянською владою сім'ї родини емігрували, опинившись на різних континентах: у Європі (Італія, Франція, Люксембург), Америці (Канада, США, Бразилія), Австралії. В еміграції вони продовжили працю на користь української справи. Як яскравий приклад зв'язку з “малою Батьківщиною” подано сюжет про судовий процес 1989 р. у Львові проти М. Острроверхова, що стосувався, зокрема, майна родини Федаків-Шепаровичів.

Ключові слова: Анна Федак (Бучацька), Андрій Мельник, Богдан Федак, Євген Коновалець, Євген Петрушевич, Лев Шепарович, Марія Федак, Марія Федак (Гриневич), Оксана Федак (Дрогомирецька), Олена Федак (Шепарович), Ольга Федак (Коновалець), Софія Федак (Мельник), Степан Федак, Степан Федак (“Смок”).

Постать українського адвоката і громадського діяча Степана Федака та його родини тривалий час не була об'єктом зацікавлень науковців¹. Дослідники також принагідно висвітлювали діяльність його дітей, зокрема, Олени-Галини і Степана-Ярослава², Ольги та Софії³. Окрім матеріалів львівських архівів,

¹ Однією з перших була публікація: Зоя Баран, “Степан Федак: штрихи до образу львівського “неполітика”, *Львів: місто, суспільство, культура* 3. (Спеціальний випуск *Вісника Львівського університету. Серія історична*). (Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 1999): 553–561.

² Оксана Маланчук-Рибак, *Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст*. (Чернівці: Книги – XXI, 2006); Осип Навроцький, “Початки УВО у Львові”, *Срібна сурма. Статті і матеріали до діяння Української військової організації. Збірник II. Початки УВО в Галичині*, зібрав, упоряд. і ред. Зиновій Книш (Торонто: Срібна сурма, б. р.).

³ Ольга Бежук, “Ольга та Євген Коновалець: взаємозумовленість фемінного та маскулінного”, *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.Г. Гжицького* 1(4, 17 (2015): 263–267; “Дружини провідників. Збірка нарисів” (Київ: ТОВ Видавничий дім “Українська культура”, 2019).

важливим джерелом при написанні статті стали спогади доньки Олени-Галини (за чоловіком – Шепарович)⁴ і найстаршої внучки Федаків – Ольги Шепарович (Кузьмович)⁵, львівських емігрантів Степана Шухевича, Зиновія Книша, Степана Шаха.

З 1874 р. життя Степана Федака (09.01.1861, Перемишль – 06.01.1937, Львів) було пов'язане зі Львовом, де він здобув фах юриста, розпочав власну адвокатську практику, співпрацював з українськими фінансово-економічними установами Галичини й був активний у громадсько-політичній сфері⁶. Багато праці докладав для розвитку українського шкільництва, піднесення освіти⁷ і культури в краї⁸. Приятелював з митрополитом Андреєм Шептицьким⁹.

⁴ Олена-Галина Федак-Шепарович написала спогади в 1965 р., проживаючи у США. Вони представляють собою своєрідний калейдоскоп подій – 22 фрагменти з життя авторки. Ксерокопію машинописного варіанту спогадів отримано від Ігора Гриневича – внука Степана Федака, який доповнив родовід і внів деякі уточнення стосовно долі окремих представників великої родини Федаків (далі – Спогади Олени Шепарович. Архів автора). Спогади О.-Г. Федак-Шепарович, згідно нашої нумерації, займають 119 сторінок машинопису та додатки – генеалогічне дерево родини. Вони охоплюють різні аспекти повсякденності: приватне життя, дозвілля, домашній побут, сімейні відносини, громадське життя. Докладніше див.: Зоя Баран, “Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX століття”, *Львів: міasto – spoieczecstwo – kultura* 9 (2014): 113–128.

⁵ Ольга Шепарович здобула гімназійну освіту в Перемишлі, у 1935–1939 рр. вивчала журналістику у Варшаві, з 1939 р. жила в Кракові, де в 1940 р. вийшла заміж за хірурга Миколу Кузьмовича. У 1941 р. повернулася до Львова, працювала співредактором молодіжного журналу “Дорога”, а чоловік – хірургом у лікарні ім. Андрея Шептицького. Емігрувала до США, у 1960–1963 рр. була головою Крайової пластової старшини (перша жінка на цій посаді), у 1970–1974 рр. – голова Пластової ради. З 1950 р. працювала у пластовій журналістиці, у 1968–1992 р. головний редактор місячника для пластової молоді “Юнак”, на літературних конкурсах Світової федерації українських жіночих організацій (заснована 1948 р.) її оповідання двічі відзначалися другою нагородою. У 1976 р. обрана головою Спілки українських журналістів Америки (СУЖА), вела рубрику в газеті “Свобода” під назвою “Про це і те”. 2000 р. у Нью-Йорку вийшла друком збірка її творчого доробку (О-Ка [Ольга Кузьмович], *Про це і те*. (Нью-Йорк: Літопис УПА, 2000), передмову до котрої написав І. Кедрин (Іван Кедрин, “Про авторку і її книжку”, О-Ка, *Про це і те*, 5, 44, 159).

⁶ Докладніше див.: Зоя Баран, “Степан Федак: штрихи до образу львівського “неполітика”; Її ж, “Степан Федак – правник, фінансист, громадський діяч”, *Українська кооперація. Історичні та соціально-економічні аспекти* 2 (2001): 103–112; Її ж, “Степан Федак”, *Західно-українська народна республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті*. (2009): 289–306; Її ж, “Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі”, *Вісник Львівського університету. Серія історична* 53 (2017): 213–231.

⁷ Зокрема у 1922 р. С. Федак був членом екзаменаційної комісії з правничо-історичного іспиту в Українському таємному університеті (Український університет у Львові, 1890–1928, Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІА України у Львові), ф. 310, оп. 1, спр. 154, арк. 21).

⁸ Спогади про С. Федака залишив публіцист Степан Шах. Він відзначив релігійність адвоката, мовляв, той був “львівським дяком над дяками”, або, як сам себе називав, “обердяком”. Закінчив дяківську школу, склав “дяківський іспит”, щодня відвідував Волоську церкву, “сідав у крилосі і співав з дячками, а вони, ті хлопці, знали вже свого старшого покровителя і зверталися до нього зі всіма сумнівами та болями, а він вчив їх, показував, тягнув за вуха, а потім обдаровував

Український політичний діяч тієї доби Осип Навроцький згадував про Степана Федака:

“Громадський діяч, економіст, невичерпної енергії і роботязості людина, з цивільною відвагою говорити полякам правду ввічі і ставити домагання, при тому надзвичайно чулий до людської неволі”¹⁰.

Степан Федак одружився 20 квітня 1893 р. з Марією Січинською¹¹ (15.08.1874, с. Угринів (Угринь) – 08.12.1952, м. Люксембург), котра разом із чоловіком активно включилася у громадське життя міста (отримала посвідчення на 6-річний період (1913–1918 рр.), що давало їй право участі у виборах 100 депутатів до Ради м. Львова¹²), стала членом низки українських жіночих організацій¹³. М. Січинська-Федак працювала у сфері захисту сиріт та опіки над ними, збираючи відповідні кошти на їх утримання¹⁴. Варто відзначити, що досить суттєвою була допомога з-за кордону. Зиновій Книш згадував:

“На диво, найменше було клопоту з фондами. Американська, а передусім канадська еміграції виявили себе такими жертвенними, як ніколи перед тим і

цукорками, щоб “ви не хрипли, мовляв, як я колись” (Степан Шах, *Львів – місто моєї молодості. 1–2. Спомин присвячений тіням забутих львов’ян*. (Мюнхен: Християнський голос, 1955), 101); Кость Левицький, “Д-р Степан Федак. “Товариський спомин”, *Діло*, 12 січня 1937.

⁹ Ольга Кузьмович у споминах так описувала святкування іменин Степана Федака: “Третього ж дня (йдеться про Різдвяні свята. – З. Б.) припадало свято св. Стефана – іменини діда. А з тим сподіваний приплив віншувальників, що відвідували цілий день дім Федаків... поміж достойними гостями був довгі роки Митрополит Андрей Шептицький, який дружив з дідусем із часів спільного перебування на Сибірі у Першій світовій війні. Митрополита несли в кріслі на перший (європейський) поверх дому кілька питомців, наперемін. Відтак він сидів на передовому місці в їдальні...” (О-Ка, *Про це і те*, 23).

¹⁰ Осип Навроцький, “Початки УВО у Львові”, 30, 32.

¹¹ Марія походила з священничого роду. Мама – Наталя Брилинська (1856–1913) – донька декана Скалатської єпархії в Угрині Еміліана та Анни Познанської. 28 серпня 1873 р. вона вийшла заміж за Лукіяна Січинського (25. 10. 1849, с. Медведівці Бучацького повіту – 23. 05. 1930, с. Мшана поблизу Львова), який походив теж з сім’ї священника. Лукіян здобув початкову освіту в Тернополі, закінчив Львівську духовну семінарію, з 1873 р. парох с. Угринів (тепер Чортківського р-ну), з 1897 р. у с. Мшани Городецького повіту. Вів активну громадську роботу, був членом товариства “Просвіта”, кредитних спілок “Народна торгівля”, “Дністер”, співзасновник осередків українських товариств “Сокіл”, “Сільський господар” (Греко-католицька митрополічна консисторія, м. Львів, 1300–1945, ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 1 в, спр. 825, арк. 119). Двоюрідним братом Лукіяна Січинського був Олександр Барвінський (див.: Богдан Мельничук, “Січинський Лукіян”, *Тернопільський енциклопедичний словник: У 4 т. 4: А–Я (додатковий)* (Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат “Збруч”, 2010), 561).

¹² Федак Степан – адвокат, громадський діяч, 1861–1937, ЦДІА України у Львові, ф. 373, оп. 1, спр. 36, арк. 1.

¹³ Докладніше див.: Зоя Баран, “Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX століття”, 113–128.

¹⁴ Український горожанський комітет, 1918–1923, ЦДІА України у Львові, ф. 462, оп. 1. спр. 210, арк. 175, 179, 180.

ніколи пізніше. Напливали гроші поважними сумами, одного разу від Українського Канадського Червоного Хреста прийшов чек на п'ять тисяч доларів, що в тому часі, перерахувавши на польські гроші, було колосальною сумою. Приходили великі посилки з харчами, одягом, медикаментами та іншими речами. А що не було де їх примістити, то д-р Федак "зареквірував" для тієї цілі залю "Сокола-Батька". Майже до стелі сягали мішки і скрині"¹⁵.

Подружжя Федаків мало восьмеро дітей: шість доньок (Олена-Галина, Ольга, Марія, Софія, Оксана, Анна-Дарія) і двоє синів (Степан-Ярослав, Богдан). Від 1900 р. родина проживала у Львові на вул. Сикстуській (нині Дорошенка), 48 у власному будинку.

Перша донька Олена-Галина (21.10.1894, Львів – 1982, Нью-Йорк)¹⁶ за фахом була журналісткою. Вона співпрацювала з Українським горожанським комітетом (УГК), була представником уряду Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) у справах Червоного Хреста, співзасновником, головою (1924–1925, 1927) і заступником голови "Союзу Українок", "Дружини княгині Ольги", членом проводу Української національно-демократичної партії (УНДП, 1928–1935), відповідальним редактором двотижневика "Жінка" (1935–1938). Брала участь у підготовці та проведенні різного роду жіночих форумів: у Львові (1921), Станиславові (1934), конгресах Міжнародного союзу боротьби за виборчі права жінок у Парижі (1926), Міжнародного жіночого союзу в Берліні (1929), Міжнародної жіночої кооперативної гільдії у Відні (1930)¹⁷. Олену, як і більшість представників родини Федаків, не оминула доля підслідчої (2 червня 1938 р. у міському суді Львова завершився процес проти Мілени Рудницької й Олени Шепарович)¹⁸.

Олена вийшла заміж 8 жовтня 1916 р.¹⁹ за Лева Шепаровича (04.03.1888, с. Колодіївка Івано-Франківської обл. – 1941, Краків), який також був тісно пов'язаний з українським рухом²⁰. Родина Шепаровичів придбала приватний будинок на вул. Потоцького, 21 (нині – генерала Чупринки). Подружжя виховувало доньку Ольгу (згодом Кузьмович²¹; 24.11.1917, Львів – 07.03.2012, Нью-Йорк),

¹⁵ Осип Навроцький, "Початки УВО у Львові", 13–14.

¹⁶ Див. також: Зоя Баран, "Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX століття", 113–128.

¹⁷ Докладніше див.: Зоя Баран, "Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX століття", 113–128.

¹⁸ Докладніше див.: Зоя Баран, "Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі", 223.

¹⁹ Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів, 1300–1945, ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4а, спр. 3503, арк. 85–86.

²⁰ Докладніше див.: Зоя Баран, "Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі", 223.

²¹ Кузьмович Микола Володимирович (09. 08. 1914, м. Стрий–11. 06. 1981, Нью-Йорк) відкрив приватну лікарську практику і водночас працював хірургом у двох лікарнях, був директором клініки для осіб похилого віку та важко хворих. Подарував власну бібліотеку

хресним батьком якої став провідний діяч Організації українських націоналістів (ОУН) Андрій Мельник²². У 1944 р. Шепаровичі та Марія Федак вирішили залишити Львів (у спогадах Ольга писала: *“Прийшла війна, наші улюблені кімнати зайняли чужі люди “зі сходу”*”²³). Спочатку виїхали до Кракова, кінця війни дочекалися в Австрії, а в 1949 р. родина оселилася в Нью-Йорку (США), де й проживали до смерті.

Друга донька Федаків – Ольга (23.03.1896, Львів – 06.06.1979, Рим) навчалася гри на скрипці у Львові, а з 1915 р. – у консерваторії у Відні, яку закінчила 1921 р. із відзнакою. У 1922 р. вийшла заміж за провідного діяча ОУН Євгена Коновальця (14.06.1891, с. Зашків – 23.05.1938, Роттердам), з яким познайомилася під час навчання у Відні. Вінчання відбулося в церкві духовної семінарії у Львові 18 лютого²⁴. Музичну кар’єру Ольги замінила родина. Подружжя виховувало сина Юрія (1923–1958)²⁵. Після виїзду 1922 р. зі Львова, поневірянь по багатьох країнах (Словаччина, Німеччина, Швейцарія, Італія, Нідерланди) і смерті Євгена Коновальця, Ольга оселилася з сином у Римі, працювала директором бібліотеки, створеної Йосифом Сліпим при Українському католицькому університеті імені св. Климента Папи²⁶. Незабаром втратила і сина Юрія. Померла в Римі.

Третя донька – Марія (14.01.1899, Львів – 16.03.1979) після закінчення семінарії вивчала домашнє господарство на дворічних курсах в Оттербах (Австрія), а кваліфікаційний вчительський іспит склала у Віденській вищій школі агрономії²⁷. 21 вересня 1926 р. вийшла заміж за сина письменниці Катрі Гриневич – Володимира Гриневича²⁸ (26. 03. 1896, Львів – 08. 04. 1958, українки Українському науковому інституту Гарвардського університету. Зібрав та організував у 1973 р. у Нью-Йорку виставку українських екслібрисів та всю колекцію передав Національному музею у Львові (Богдан Жеплинський, “Кузьмович Микола”, *Енциклопедія сучасної України 16: Кузь-Лев* (Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016), електронний ресурс; О-Ка, *Про це і те*, 12).

²² О-Ка, *Про це і те*, 12.

²³ Там само, 15.

²⁴ Ольга Кузьмович описує святкування весілля в родині Федаків: “Завжди було однаково – скромно і елегантно, хоч без дружок і друзів, без старостів, лиш із тихим благословенням батьків. Відтак усі переходили вулицю і через подвір’я Сестер Василянок входили захристією до церкви св. Духа при Духовній Семінарії на вулиці Коперніка і цією самою дорогою назад. Весільний обід у славній нашій ідальні був без промов і без голосної розмови” (О-Ка, *Про це і те*, 12).

²⁵ Степан Федак називав свого онука “Юрко Полковниченко” (О-Ка, *Про це і те*, 29).

²⁶ Український католицький університет ім. св. Климента Папи в першому п’ятиліттю постання і діяльності, Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи в другому п’ятиліттю своєї діяльності 1968-1973 (Рим: Видання Українського католицького університету ім. св. Климента Папи, 1974), 303.

²⁷ Школа, де навчали вести домашнє господарство, була досить популярною серед українського жіноцтва (Див.: Екзекутива СУА. Лукія з Ломінських Бобеляк, *Наше життя*, 5 травня 1965, 12.

²⁸ Закінчив українську академічну гімназію у Львові, 1915 р. вступив до лав УСС, з кінця 1918 р. – підстаршина УГА. Навесні 1920 р. заарештований більшовиками в Києві, перебував у таборі Кожухов (поблизу Москви). Після повернення в Галичину 1923 р. здобув ступінь доктора права (Ярослав Гриневич, *Катря Гриневичева: Біографічний нарис* (Торонто: Гомін України, 1968), 22, 38, 42, 53).

Мельбурн). Вінчання відбулося в церкві с. Мшани, де парохом був дідусь Лукіян Січинський. Сімейне життя подружжя розпочало у Львові, де Володимир працював у судових установах, згодом (до 1930 р.) у Городенці на Станиславівщині²⁹, пізніше (до 1932 р.) – у Перемишлі. У 1933 р. Володимир відкрив адвокатську фірму в Бережанах. Марія брала участь у діяльності “Союзу українок”, зокрема проводила господарські курси для селянок Бережан. У січні 1940 р. родина виїхала до Тюрингії (Німеччина), однак, не бажаючи приймати німецьке громадянство, була змушена повернутися до Кракова³⁰. Деякий час проживала в Словаччині, Австрії, а з наступом радянських військ у 1944 р. опинилася в Баварії: у таборі Карлсфельд поблизу Мюнхена³¹. У 1949 р. емігрувала до Австралії. У 1954–1957 рр. Володимир Гриневич був головою суду Союзу українських організацій Австралії³². Подружжя мало сина Ігоря, який став відомим пластовим діячем, у 1974 р. переїхав до Канади³³.

Першого сина – Степана-Ярослава (06.05.1900, Львів – 1945, Берлін) – батько у 1913 р. відправив на навчання до католицької школи-інтернату в м. Кремс (Австрія), яке через два роки юнак покинув та вступив до Українських січових стрільців. У 1916 р. розпочав навчання у відомій австрійській військовій академії Вінер-Нойштадт. Наприкінці червня 1917 р. брав участь у бою під Конюхами (внаслідок кривавого дводенного бою з 952 стрільців лише 444 залишилися живими³⁴). Під час українсько-польської боротьби за Львів у листопаді 1918 р. Степан у чині поручника належав до 7-ї бригади Української галицької армії (УГА). У лютому 1919 р. увійшов до складу уряду Директорії УНР – Ради народних міністрів під керівництвом С. Остапенка, де отримав посаду міністра фінансів (від Галичини до складу цього уряду увійшов також Осип Назарук)³⁵. У боях УГА з більшовиками в серпні 1919 р., був поранений, перехворів тифом³⁶. Навесні 1921 р. повернувся до Львова як кур’єр УНР³⁷. Тут став студентом філософського факультету в Українському таємному університеті³⁸ і членом

²⁹ Степан Федак протегував зятю, коли той забажав перевестися у Самбір (Федак Степан – адвокат, громадський діяч, 1861–1937, ЦДІА України у Львові, ф. 373, оп. 1, спр. 29, арк. 31).

³⁰ Ярослав Гриневич, Катря Гриневичева: *Біографічний нарис*, 63, 64.

³¹ Ярослав Гриневич, Катря Гриневичева: *Біографічний нарис*, 65–66.

³² Петро Гуцал, “Гриневич Володимир”, *Енциклопедія сучасної України* 6: Го-Гю (Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006), 457.

³³ Спогади Олени Шепарович. Архів автора. Правка Ігора Гриневича, 13.

³⁴ Володимир Гордієнко, *Українські Січові Стрільці*. (Львів, б.в., 1990), 27.

³⁵ “Уряди Української Народної республіки доби Директорії – Історія”, *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*, доступ отримано 23 березня 2016, http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=661853&cat_id=661216.

³⁶ *Український вістник*, 28 вересня 1921; Зиновій Книш, “Атентат Степана Федака у Львові”, *Срібна сурма. Статті і матеріали до діяння Української військової організації. Збірник II. Початки УВО в Галичині*, 96–123.

³⁷ Федак Степан – адвокат, громадський діяч, 1861–1937, ЦДІА України у Львові, ф. 373, оп. 1, спр. 39, арк. 1.

³⁸ Український університет у Львові, 1890–1928, ЦДІА України у Львові, ф. 310, оп. 1, спр. 209, арк. 1.

Української військової організації (УВО). За дорученням УВО 25 вересня 1921 р. виконав замах на тодішнього Начальника польської держави Ю. Пілсудського і львівського воєводу К. Грабовського, за що Степана заарештували³⁹. Колегія його адвокатів у зверненні до Степана Федака-старшого наголосила:

“Його ім'я (Степана Федака-старшого – З. Б.) ідентифікує противний табір не тільки зі стремлінням загалу Українського населення, але також з поставою Українців під нинішню хвилю. В. П. Меценас (Степан Федак-старший – З. Б.) згідно зі становищем занятим від першої хвилі не можуть зійти з висоти тих високих інтересів і дозволити аби інтерес його як чоловіка одиниці взяв верх над інтересом його як особи репрезентуючої народ”.

Колегія висловила співчуття адвокату як батькові, але звернулася до нього з *“просьбою, не дати найменший привід до того щоби противна сторона могла сказати, що саме він просив і то в своїм личнім інтересі”*⁴⁰. Згідно з вироком суду від 18 листопада 1922 р. Степан Федак-молодшого засуджено на шість років ув'язнення, у 1924 р. через загальну амністію до дня Конституції (17 березня) був звільнений з умовою проживання за межами Польщі до завершення терміну ув'язнення. Упродовж наступних чотирьох років мешкав у Берліні й Парижі, згодом повернувся на Галичину, де ще не раз був арештований через звинувачення в антидержавній діяльності як польською, так і радянською владою. Після початку німецько-радянської війни вступив до Української дивізії. Ймовірно загинув у боях за Берлін весною 1945 р.⁴¹

П'ята дитина подружжя Федаків – Софія (30.10.1901, Львів – 1990, Люксембург) – навчалася в Музичному інституті імені Лисенка у Львові⁴², закінчила Торговельну академію у Відні (1920–1923), а після повернення до Львова працювала в Крайовому союзі ревізійному (з 1928 р. – Ревізійний союз українських кооператив), входила до складу правління “Союзу українок”⁴³. 28 лютого 1929 р. у церкві духовної семінарії у Львові відбулося її вінчання з провідним діячем ОУН Андрієм Мельником (12. 12. 1890, с. Якубова Воля Дрогобицького повіту – 01. 11. 1964, Клерво, Люксембург)⁴⁴. Наприкінці вересня

³⁹ Докладніше див.: Зоя Баран, “Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі”, 224–226.

⁴⁰ Федак Степан – адвокат, громадський діяч, 1861–1937, ЦДІА України у Львові, ф. 373, оп. 1, спр. 10, арк. 47.

⁴¹ Докладніше див.: Зоя Баран, “Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі”, 224–226.

⁴² Український горожанський комітет, 1918–1923, ЦДІА України у Львові, ф. 462, оп. 1, спр. 210, арк. 32 зв.

⁴³ “Звичайні загальні збори товариства “Союзу українок” у Львові”, Діло, 30 вересня 1924.

⁴⁴ Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів, 1300–1945, ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4а, спр. 3567, арк. 6 зв. Коли 1924 р. А. Мельника заарештували, майбутній тесть (донька вже була заручена) – Степан Федак – брав активну участь в організації його захисту (“За

1938 р. подружжя виїхало до Берліна. У січні 1944 р. родина А. Мельника була інтернована німцями, а з липня до жовтня перебувала в концентраційному таборі Заксенгаузен. Після звільнення оселилися в Люксембурзі.

Другий син Богдан (26.09.1909, Львів – ?) після здобуття музичної освіти у Львові⁴⁵ виїхав на навчання до Німеччини – Гданської вищої політехнічної школи. Тут він розгорнув активну громадську діяльність, зокрема 20 січня 1926 р. виступив із промовою як представник Союзу українських студентських організацій у Німеччині на святкуванні п'ятих роковин його існування в Берліні⁴⁶. У 1936 р. отримав у Гданську диплом інженера⁴⁷. Після завершення навчання працював у Перемишлі. Вперше одружився в 1936 р. з племінницею Осипа Маковей – Іриною Маковей. Шлюб протривав тільки два тижні, Богдан отримав церковне розлучення і виїхав до Гданська, де одружився вдруге (дружина за національністю була німкеню)⁴⁸. Після завершення війни подружжя виїхало до Бразилії: їхня родина налічувала трьох дітей – Ігоря (1941 р.), Андрія (1942 р.), Катерину (1946 р.).

Донька Оксана (05.12.1910, Львів – ? Париж), яка була в сім'ї сьомою дитиною, закінчила Український музичний інститут ім. Лисенка у Львові по класу фортепіано в професора Василя Барвінського⁴⁹. У 1931 р. виїхала до Женеви, де вступила до Інституту музичної ритміки Еміля Жака-Далькроза⁵⁰. Стала першою і чи не єдиною україною, яка закінчила школу (1933 р.) з дипломом вчительки ритміки. Повернулася до Львова і працювала до 1939 р. в Українському музичному інституті ім. Лисенка, де створила клас музичної ритміки за системою Е. Жака-Далькроза, а також давала приватні уроки ритміки⁵¹.

тюремними мурами”, *Діло*, 23 вересня 1925; “Інтерпеляція”, 24 вересня 1925). Якщо вірити Степану Шухевичу, адвокату Ольги Басараб (у ході розслідування справи якої був заарештований Андрій Мельник), Степан Федак пробував організувати підкуп судді Верховного суду Казімежа Ангермана, аби скасувати винесений майбутньому зятеві вирок (Степан Шухевич, *Моє життя. Спогади*. (Лондон: Українська видавнича спілка, 1991), 331–332).

⁴⁵ Український горожанський комітет, 1918–1923, ЦДІА України у Львові, ф. 462, оп. 1, спр. 210, арк. 29.

⁴⁶ “Студентські справи. Українські студенти на чужині”, *Діло*, 14 лютого 1926.

⁴⁷ Виділ С.У.С. Основа в Данцігу, “Студентські справи. Студії у високій технічній школі в Данцігу”, *Діло*, 10 березня 1936.

⁴⁸ Спогади Олени Шепарович. Архів автора, 17.

⁴⁹ Український горожанський комітет, 1918–1923, ЦДІА України у Львові, ф. 462, оп. 1, спр. 210, арк. 32.

⁵⁰ Еміль Жак-Далькроз (1865–1950) розробив гімнастику, яка поєднала рухи і музику. Школу для навчання за своєю системою (Інститут ритму) спочатку відкрив неподалік Дрездена, в містечку Хеллерау. Сюди на навчання приїжджали з усього світу. Навчався тут і український композитор Василь Барвінський, який в 1915 р. написав “Прелюдію методом Далькроза”. Вочевидь під впливом вчителя ідеєю навчання в школі ритміки захопилася й Оксана. Вона здобувала освіту вже у відкритому 1915 р. Інституті на березі Женевського озера. Перший осередок ритміки у Львові створив С. Гловацький у 1908 р. (Тетяна Благова, “Ритміка у системі неперервної хореографічної освіти: історико-педагогічний аспект”, *Освітологічний дискурс. Електронне наукове фахове видання* 8 (Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014): 29).

⁵¹ Степан Шах, *Львів – місто моєї молодості*, 190.

Новаторські тенденції з реформування класичного танцю на модерний лад (зокрема система Жака-Далькроза) набули в міжвоєнному Львові значної популярності⁵². Оксана Федак намагалася пристосувати Далькрозівський танець до української мелодики: вклала навчальні вправи й “образочки-таночки до народної музики і творів українських композиторів”⁵³. Серед учениць Оксани Федак були відомі українські танцівниці та хореографи Олена Гердан-Заклинська й Дарія Кравців-Ємець⁵⁴. При Музичному інституті ім. Лисенка від осені 1933 р. діяли організовані нею ритмічні курси для дітей⁵⁵. У 1935 р. Оксана Федак вийшла заміж за співробітника фірми “Сіменс” інженера Андрія-Романа Дрогомирецького (01.02.1908, Львів – пом. у Парижі)⁵⁶. У 1944 р. родина виїхала до Франції. У Парижі Р. Дрогомирецький був директором паризької філії фірми “Сіменс”. Подружжя мало двох доньок: Марію (1937 р.) і Дарію (1947 р.).

⁵² Композитор Микола Колесса з нагоди презентації 15 грудня 1938 р. нового танцю виголосив реферат. У ньому зазначив, що найперше із задумом здійснити постановку “модерного салонного танку українського змісту, і європейського формою” звернувся до Оксани Федак-Дрогомирецької. Вона залучила до роботи фахівця народного танцю Олену Заклинську. Постановку танцю вперше здійснено у приватному помешканні Дрогомирецьких „у виконанні пань: пані Щуратової і панни Заклинської”. Колессі танок сподобався, і він написав до нього музику (Микола Колесса, “За український характер товариського життя”, *Роман Яців, Оленка Гердан-Заклинська (1916–1999): життя у мистецтві. Матеріали до історії українського мистецтва XX століття. До 100-ліття від дня народження мисткині*. (Львів: Растр-7, 2015), 108; “Новий український танок”, *Роман Яців, Оленка Гердан-Заклинська (1916–1999): життя у мистецтві*, 105).

⁵³ Марія Пастернакова, *Українська жінка в хореографії*. (Вінніпег: Накладом Союзу Українок Канади з Фондації ім. Н. Кобринської, 1963), 196; *Роман Яців, Оленка Гердан-Заклинська (1916–1999): життя у мистецтві*, 7–8.

⁵⁴ *Роман Яців, Оленка Гердан-Заклинська (1916–1999): життя у мистецтві*, 9; Марія Пастернакова, “З вечора танку музики і співу”, *Назустріч*, 15 грудня 1936. Про навчання в Оксани Федак-Дрогомирецької згадує й Оленка Гердан-Заклинська (Оленка Гердан, “Ритми полонин: Поезії”, *Роман Яців, Оленка Гердан-Заклинська (1916–1999): життя у мистецтві*, 68).

⁵⁵ Курси діяли на вул. Круп’ярській, 15 і були призначені для дітей віком 6–10 років (“Новинки”, *Діло*, 23 жовтня 1935). Преса неодноразово повідомляла про концерти учениць курсу ритміки Оксани Федак (Марія Пастернакова, “Весна у слові, музиці й танку”, *Діло*, 17 квітня 1935; Марія Пастернакова, “Свято весни”, *Діло*, 5 травня 1936; Реклама, *Діло*, 10 листопада 1936; Реклама, *Діло*, 28 березня 1937; Реклама, *Діло*, 6 квітня 1937; “Діти-дітям”. *Діло*, 4 червня 1938; М., “Зі сцени й естради. “Сміється сонечко до нас!”, *Діло*, 14 червня 1939, а також про участь у них „професорки Дрогомирецької”, яка “у своїх сольових точках, а саме “Прелюді” Баха та у “Крайслеріані” Шумана проказалася не тільки визначною ученицею женецької школи, але й не менше здібною та правдиво інтелігентною танечницею” (Марія Пастернакова, “Зі сцени й естради. Вечір танку, музики та співу”, *Діло*, 19 листопада 1936).

⁵⁶ Греко-католицька митрополича консисторія, 1300–1945, ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4а, спр. 3594, арк. 20 зв. Рід Дрогомирецьких походив із Галичини (Галя Кілярова, “Дрогомирецькі і їх рід”, *Альманах Станиславівської землі: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславицини. У 2 т.* 1 (Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен: Видання Центрального Комітету Станиславщини, 1975), 652–653). З походження це шляхтич гербу Сас де Говора. М. Грушевський відносив роди гербу Сас і Корчак до двох “специфічно-українських гербових груп” (Михайло Грушевський, “Українська шляхта в Галичині на переломі XVI і XVII в. ”, *Дзвони. Літературно-науковий журнал*. 4-5. (1938): 177).

Останньою дитиною подружжя Федаків була Анна-Дарія (18.12.1912, Львів – 22.10.1998). У 1931 р. вона закінчила гуманітарну дівочу гімназію⁵⁷, а в 1938 р. юридичний факультет університету Яна Казимира з дипломом магістра права⁵⁸. Приєдналася до українського національного руху, а в 1936 р. опинилася на лаві підсудних разом з 23-ма лідерами ОУН (т. зв. Львівський процес). Анну-Дарію заарештували 14 червня 1934 р., звинувативши в антидержавній пропаганді (статті 97 § 1 і 154 § 2 Кримінального кодексу⁵⁹) та переховуванні зброї⁶⁰. У тюрмі провела кілька місяців, де й познайомилася з майбутнім чоловіком – Романом Бучацьким, який знаходився під арештом за тими ж звинуваченнями. Згодом слідство проти неї було припинене за недостатністю доказів: слідчі не змогли довести, що поширення націоналістичної літератури було публічним заклик до вчинення злочину проти держави⁶¹. 16 червня 1938 р. Анна вийшла заміж за Романа Бучацького. Подружжя емігрувало в Австралію, згодом у Канаду.

Життєві долі розкидали родину Федаків по всьому світу.

“Ми... вічні мандрівники, що не можуть знайти собі одного місця, бо всюди добре, а найкраще там, де нас нема. А що найгірше, ми в цій вічній мандрівці згубили друзів, рідних, знайомих і виявилось, що залишилися на ділі дуже самотніми. Члени наших родин порозліталися, як і ми, по світі в погоні за надією на краще. Чи справді вдалося знайти те краще? Чи, може, всі ми вже не знаємо, як краще, і де краще?.. Але ж ми хотіли лиш кращої долі для своїх дітей, для всіх наших близьких, а може і для себе”, – писала у спогадах Ольга Шепарович⁶².

Відвідати родинне місто Ольга змогла за несподіваних обставин: у львівській газеті “Ленінська молодь” вона прочитала статтю журналіста Павла Романюка “Вкрадена колекція”, з якої зрозуміла, що йдеться про родинне майно, зокрема, батьківський будинок на вул. Пушкіна, 21 (т. зв. Вілла на хресті)⁶³.

⁵⁷ “Новинки”, *Діло*, 19 червня 1931.

⁵⁸ Прокурор апеляційного суду, 1919–1939, ЦДІА України у Львові, ф. 205, оп. 1, спр. 1059, арк. 118 зв.

⁵⁹ Стаття 97 § 1 Кримінального кодексу Польщі 1932 р. передбачала покарання за участь у колективній змові проти держави, стаття 154 § 2 – за публічні заклики здійснити злочин проти держави. (*Polski Kodeks karny z 11. 07. 1932.* (Lwów, 1932), 58, 85).

⁶⁰ Докладніше див.: Зоя Баран, “Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі”, 226–227.

⁶¹ Прокурор апеляційного суду, 1919–1939, ЦДІА України, ф. 205, оп. 1, спр. 1059, арк. 42–42 зв.

⁶² О-Ка, *Про це і те*, 123.

⁶³ Будинок споруджено 1899-1900 рр. за проектом Ю. Захаревича, М. Ковальчука та І. Левинського на замовлення професора математики, ректора Львівської політехніки Платида Здіслава Дзівінського. Відразу після Першої світової війни будинок належав купцю Валлаху Шуліму, згодом піаністу Леопольду Мюнцеру, який і продав його Кузьмовичам (*“Архітектура Львова. Час і стилі. XIII–XXI ст.”*, упоряд. і наук. ред. Юрій Бірюлов. (Львів: Центр Європи, 2008), 334–335; *“Енциклопедія Львова”* 2, за ред. Андрія Козицького. (Львів: Літопис, 2008), 64).

У статті йшлося про власника будинку від 1944 р. колекціонера Миколу Островерхова, який перед смертю в 1989 р. записав колекцію у понад 4 тис. позицій (список найціннішого зайняв 121 сторінку машинопису) Музеєві образотворчих мистецтв ім. О. Пушкіна в Москві. Після смерті М. Островерхова (заповіт вступав у силу через шість місяців) Львівська картинна галерея прийняла збірку на тимчасове зберігання і виставила колекцію для загального огляду⁶⁴. За два місяці експозицію відвідали 50 тис. осіб. Водночас львів'яни почали заявляти про махінації, до яких вдавався власник колекції⁶⁵. Ольга Кузьмович писала, що з розповідей їй відомо, як відвідувачі “плакали, розпізнаючи колишню їхню власність”.

Провідні українські культурні й політичні діячі Львова (Р. Братунь, Р. Федорів, Р. Лубківський, М. Скорик, Р. Іваничук, І. Юхновський) виступили з ініціативою зберегти колекцію для міста. Листа з відповідним клопотанням було надіслано міністру культури УРСР Ю. Олененкові, голові правління Українського фонду культури, народному депутатові СРСР Б. Олійнику, народному депутатові СРСР, голові правління Радянського фонду культури академіку Д. Лихачову, директорів музею образотворчого мистецтва імені О. Пушкіна І. Антоновій, а також у Міністерство культури СРСР. Водночас у Львові розпочався судовий процес: під сумнів була поставлена законність набуття Островерховим колекції (він декларував, що живе на зарплату керівника самодіяльного театру)⁶⁶.

На запрошення до Львова приїхала й Ольга Кузьмович, “щоб впізнати награване та довести факт привласнення чужого майна”⁶⁷. Вона мала документи про право власності на будинок. У слідства були підстави вважати, що М. Островерхов, оселившись у помешканні, привласнив значну частину колекції родини Шепаровичів-Кузьмовичів. Ольга Кузьмович згадувала: “І як дивно було довгими годинами переглядати в картинній галереї збірку мистецьких цінностей та устаткування хати і розпізнавати давні родинні пам'ятки”⁶⁸. При зустрічі з секретарем галереї Оксаною Пеленською і мистецтвознавцем Любартом Ліщинським вона звернула увагу, що частину картин українських митців Островерхов обміняв. “Не довелося мені розпізнати так добре запам'ятаних картин Труша, портрету діда С. Федака*, картини св. Юра роботи О. Новаківського чи серії із українських народних

⁶⁴ Павло Романюк, “Вкрадена колекція”, *Ленінська молодь*, 21 вересня 1989.

⁶⁵ За словами Ольги Кузьмович, Островерхов “часто висилав агентів КГБ до осіб старшого віку, жидівського чи українського роду з вісткою, що їх чекає в короткому часі вивезення на Сибір. Тому, мовляв краще випродати чимскоріше все цінне і закупити теплий одяг та сухі харчі. Перелякані такі “жертви” продавали все, що мали підсуненим М. Островерховим покупцям і чекали на... вивіз, який ніколи не приходив” (О-Ка, *Про це і те*, 98).

⁶⁶ Павло Романюк, “Колекція”, *Культура і життя*, 4 грудня 1988.

⁶⁷ О-Ка, *Про це і те*, 97.

⁶⁸ О-Ка, *Про це і те*, 97.

* Очевидно, О. Кузьмович мала на увазі портрет С. Федака роботи І. Труша, який нині зберігається в Національному музеї у Львові.

казок М. Бутовича”, – згадувала Кузьмович⁶⁹. Тоді Ольга Кузьмович написала заяву на ім’я голови Народного суду Львова, аби колекцію залишити в місті⁷⁰. Утім, радянське законодавство не передбачало такої можливості. Трохи згодом, після проголошення незалежності України, у “Віллі на хресті” розташувалося Наукове товариство імені Шевченка.

Доля роду Федаків виявилася доволі складною та тісно переплетеною з українським визвольним рухом. Активність представників родини на цьому ґрунті в міжвоєнний період та бажання втекти від комуністичного режиму спричинила вимушену еміграцію з початком Другої світової війни. У пошуках місця для нового проживання семеро сімей з роду Федаків поневірялися по багатьох країнах: Польща, Словаччина, Австрія, Німеччина, Швейцарія, Італія, Нідерланди. Після численних переїздів вони оселилися на різних континентах: у Європі (Італія – Ольга, Франція – Оксана, Люксембург – Софія), Америці (Канада – Анна, США – Олена, Бразилія – Богдан), Австралії (Марія). Більшість представників роду і на чужині намагалася не забувати свого коріння, активно працюючи на користь української справи в різних сферах, прагнучи підсилити значимість українства у світовому співтоваристві. Тож адресований Степаном Федаком своїм нащадкам заповіт – “Пам’ятайте, що Ви є Українці і маєте для України жити та працювати...”⁷¹ – виявився дієвим.

IN LVIV AND OUTSIDE IT: THE FATE OF FEDAKS “WIDE KIN”

Zoya BARAN

Ivan Franko National University of Lviv,
Chair of Modern and Contemporary History of Foreign Countries,
1, Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine

The article is devoted to the analysis of the life paths of eight children of the famous Lviv lawyer and philanthropist Stepan Fedak during the XX-th century. The social activity of the Fedak’s family is outlined. Emphasized the close connection of the family with the Ukrainian liberation movement. Daughters Olena (her husband Lev Sheparovich was an active participant of fights for Lviv), Maria (her husband was lawyer Volodymyr Hrynevych), Olga and Sophia – took care about wounded and captured Ukrainian warriors, also were activists of the woman’s movement (they married well-known activists of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) Yevgen Konovalts and Andriy Melnyk respectively); Stepan-Yaroslav is the member of the legion of Ukrainian Sich (Sych) Striltsy, later UHA, the Minister of Finances at the Directory government; Bogdan and Oksana (her husband Andriy-Roman Drogomyreckyj was the director of the Paris branch of Siemens) were involved in educational activities. It is revealed that only one representative of the family, Anna-Dariya (married with Roman Buchackyj), as her father, chose a law specialist and also joined the Ukrainian national movement. The family was under the periodic supervision of the Polish police. Outside politics, daughter Oksana became famous, who implemented innovative tendencies in Lviv to reform classical dance by E. Jaques-Dalcroz’s system, bringing up well-known Ukrainian dancers and choreographers. Due to their active stance on the Ukrainian issue and the threat of arrest by the Soviet authorities, all representatives of

⁶⁹ О-Ка, *Про це і те*, 97.

⁷⁰ Там само, 98.

⁷¹ Там само, 20.

Fedak's family emigrated to different continents: Europe (Italy, France, Luxembourg), America (Canada, USA, Brazil), Australia. In emigration they continued to work for the benefit of the Ukrainian cause. As a striking example of the connection with the Little Motherland, the story of the 1989 lawsuit in Lviv against M. Ostroverkhov, which included, in particular, the property of the Fedak-Sheparovych family, was presented.

Key words: Andriy Melnyk, Anna Fedak (Buchacka), Bogdan Fedak, Lev Sheparovych, Maria Fedak, Maria Fedak (Hrynevych), Oksana (Drogomyrecka), Olena Fedak (Sheparovych), Olga Fedak (Konovalets), Sophia Fedak (Melnyk), Stepan Fedak, Stepan Fedak ("Smok"), Yevgen Konovalets.

Стаття надійшла до редколегії 29.05.2018

Прийнята до друку 20.06.2019